

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING O'QUV FAOLLIKLARINI O'YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISHNI PEDAGOGIK ADABIYOTLARNI TAHLIL QILISH

Bekmetova Gulnoza Shuxratovna

Urganch davlat pedagogika instituti

"Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10437312>

Annotatsiya: Mazkur tezisda umumiy o'rta ta'limning quyi bosqichida o'quvchilarning o'quv faolliklarini o'yin texnologiyalaridan foydalanib rivojlantirishni texnologiyalarini ilmiy tahlili bo'yicha munozaralar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim tizimi, boshlang'ich ta'lim, o'yin texnologiyalari, tahlil, pedagogik faoliyat.

Kirish

Ta'lim samaradorligi masalasiga turli mamlakatlardan ko'plab o'qituvchilar kelishadi. Ular yosh o'quvchining individual qobiliyatlari, uning ijodiy salohiyati va yaxlit dunyoqarashini rivojlantirishni ta'minlashni xohlashadi. Ta'lim samaradorligining bunday omillaridan biri boshlang'ich maktabda o'yin texnologiyalaridan foydalanishdir. O'qituvchining kasbiy faoliyatidagi asosiy hujjat Davlat ta'lim standarti bo'lib, u maktabdagi o'quv jarayonining barcha standartlarini taqdim etadi.

Ta'limni modernizatsiya qilishda yangi Davlat ta'lim standartiga o'tishga alohida e'tibor qaratilmoqda, bu yerda birinchi navbatda yosh o'quvchilarning intellektual qobiliyatlari, ijodiy faoliyati va darslardagi faolligini shakllantirish jarayonida rivojlanishi hisobga olinadi. Bunday o'sish o'qituvchining ta'lim standartlariga muvofiq o'yin texnologiyalari doirasida qo'llaniladigan maqsadli sa'y-harakatlari natijasida yuzaga keladi.

Shuningdek, maktablarda o'yin texnologiyalarini o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan faol shakllardan foydalanganda umuman uslubiy salohiyatni rivojlantirish zarurati paydo bo'ladi. Maktab hayotiga o'tish paytida bola o'quv o'yinidan mashg'ulotning etakchi turini o'zgartiradi. Ammo, shunga qaramay, o'yinlar yosh o'quvchiga dunyoni osonroq o'rganishga, yangi bilimlarni o'zlashtirishga yordam beradi, shuning uchun ularni o'quv jarayonidan chetlashtirmaslik kerak. O'qituvchidan darslarda o'yinlardan to'g'ri foydalanish uchun ko'p kuch talab etiladi, chunki butun pedagogik jarayon qat'iy o'ylangan va Davlat ta'lim standarti standartlarining predmet kompetentsiyasini shakllantirish muammolarini hal qilishi kerak.

O'yin bolaga o'quv materialini yaxshiroq va qiziqarli o'rganishga yordam beradi, xotirani, fikrlashni rivojlantiradi, jamoani birlashtiradi. Shunday qilib, o'yinga ishonish – bu boshlang'ich maktab o'quvchilarining ishini o'quv jarayoniga kiritishning ishonchli usuli.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, ko'plab o'qituvchilar didaktik materialni murakkab va mashaqqatli tayyorlash tufayli ta'lim amaliyotida o'yin texnologiyalaridan foydalanishga etarlicha e'tibor bermaydilar, bu esa ko'pincha yosh o'quvchilarda o'quv jarayoniga qiziqishni kamaytiradi.

O'yin o'quvchi-yoshlarning ijtimoiy hayotining ajralmas qismi bo'lib, inson faoliyatining asosiy turlaridan biridir. Bu nafaqat o'yin-kulgi yoki dam olish usuli, balki ta'lim jarayoni ham bo'lishi mumkin, mehnatni tarbiyalash va tarbiyalashda qo'llaniladi. Birinchi o'yin usuli sifatida qadim zamonlardan beri paydo bo'lgan va chuqur tarixiy ildizlarga ega. O'yin-bu bolani ijtimoiylashtirish usuli va uning paydo bo'lishining dastlabki daqiqalaridan boshlab, ularni tushunish uchun turli amaliy vaziyatlarni ko'paytirish uchun boshlang'ich maktab

vazifasini bajaradi. Bu insonning zarur xarakter xususiyatlarini, ko'nikmalarini, fazilatlarini singdirishga, shuningdek bolada zarur qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

XVI-XVII asrlarda Buyuk didakt Yan Amos Kamenskiy barcha ta'lim muassasalarida o'yin faoliyatini amalga oshirish uchun imkoniyatlar yaratishga chaqiradi. Fridrix Frebel esa o'yinni pedagogik hodisa deb tasnifladi, uning didaktikligini payqab, u o'quvchini o'qitish muammolarini hal qila olishini isbotlay oldi. O'yinlar rang, shakl haqida g'oyalar berishga qodir, madaniyatni o'zlashtirishga yordam beradi. Ularni keyingi o'rganish shuni ko'rsatdiki, o'yin shakllari yordamida deyarli barcha pedagogik vazifalarni o'rganish mumkin. Aytishim mumkinki, o'yin texnologiyalarining zamonaviy rivojlanishiga o'tishda o'yin harakatini ilgari surish alohida rol o'ynadi, bu esa o'z navbatida faol o'qitish shakllari va usullarining katta guruhini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qildi. Zamonaviy dunyoda AQSh va Rossiya kabi ta'lim muassasalarida o'yin texnologiyalari qo'llanilmaydigan mamlakatlarni tasavvur qilishning iloji yo'q.

Ko'pgina o'qituvchilar va psixologlar o'yinni o'qitish usuli sifatida ko'rib chiqdilar. Uning rivojlanishiga taniqli shaxslar katta hissa qo'shdilar: P. P. Blonskiy, L. S. Vygotskiy, S. T. Shatskiy, D. B. Elkonin, A. N. Leontiev, ular o'quv jarayonida o'yinlardan foydalangan holda turli xil o'quv materiallarini ishlab chiqdilar. "O'yin texnologiyasi" tushunchasining o'zi 1940-1950 yillarda paydo bo'lgan, bu o'qitish shakllari, usullari va usullarini belgilaydigan psixologik va pedagogik munosabatlarning umumiylikni anglatadi. Bu pedagogik jarayonning vositasi bo'lib, uni yanada samarali qiladi. L. S. Vygotskiy o'yinni bolaning "ichki ijtimoiylashuvi" maydoni, ijtimoiy munosabatlarni o'zlashtirish vositasi sifatida tavsifladi. A.N. Leontiyevning fikriga ko'ra, "o'yin – bu tasavvurdagi shaxsning erkinligi, amalga oshirilmaydigan manfaatlarning hayoliy amalga oshirilishi". A. N. Leontiev bola faqat o'yinda o'zi uchun mavjud bo'lmagan kengroq haqiqat doirasini egallashini isbotladi. O'yin-kulgi va o'yinda bo'lish, bola o'zini shaxs sifatida anglaydi. Endi jamoat amaliyotida o'yinning ahamiyati jiddiy umumiy ilmiy toifani egallab, yangicha tushunila boshlandi. Shuning uchun didaktik o'yinlar o'qituvchilar tomonidan ishda foydalanishning yanada faol usuli hisoblanadi. Rossiyada o'yinning didaktik ahamiyatini K. D. Ushinskiy ham isbotlagan.

D. B. Elkoninning "*o'yin psixologiyasi*" kitobiga murojaat qilib, o'yin insonning haqiqiy faoliyati bo'yicha to'plangan tajriba ma'lumotlarini uzatish ekanligiga amin bo'ldim. Elkonin o'yinni aqliy funktsiyalarni rivojlantirish shakllaridan biri va kattalar dunyosini bilish usullaridan biri sifatida izohlaydi.

Hozirgi vaqtda o'yin nafaqat maktabdagi darslarda, balki turli ommaviy axborot vositalarida ham o'quv vazifasini bajarishni boshladi. Bolalar orasida internetdan foydalanish va turli xil televizion dasturlarni tomosha qilish katta talabga ega bo'lganligi sababli, katta miqdordagi ma'lumotlarning ko'payishi bilan har bir televizion dastur bizga turli xil o'quv o'yinlarini, taxminan 10-15 turni taklif qilishini kuzatish mumkin. Bu bizga yosh o'quvchining o'yin jarayoniga passiv ravishda jalb qilinishini va shu bilan kerakli ma'lumotlarni o'zlashtirishini aytadi. Ammo bolalarga bunday "*o'rganish*" imkoniyatini berib, tavsiya etilgan tarkibni kuzatib borish kerak, u bola uchun ishonchli, semantik yukni ko'tarishi uchun materialni tanlash kerak.

Ta'limning asosiy vazifasi o'quvchilarda didaktik o'yinlar ishtirokida erishilgan ma'lumotlarni tanlash va undan faol foydalanishda mustaqillik kabi qobiliyatlarni rivojlantirishdir. Uning

yordamida talaba o'z faoliyatini namoyish qilishi, olgan bilim va ko'nikmalarini namoyish qilishi mumkin.

Rossiyada taniqli o'qituvchi va ilmiy pedagogikaning asoschisi K. D. Ushinskiy shunday deb yozgan edi: *"siz bolani jiddiy mashg'ulotlardan qanchalik ko'p himoya qilsangiz, unga o'tish shunchalik qiyin bo'ladi. Bola uchun jiddiy mashg'ulotlarni qiziqarli qilish-bu dastlabki mashg'ulotning vazifasi."* Ushbu so'zlardan aytish mumkinki, o'yin bolaga moslashish davridan o'tishga yordam beradi. Bu bolaga stressni engillashtirishga yordam beradi va o'rganishga doimiy qiziqishni shakllantiradi.

Zamonaviy o'qituvchilarning fikriga ko'ra, masalan, G. I. Shchukin yosh o'quvchilarning o'qish jarayonida qiziqishini shakllantirish muammosining yetakchi ishlab chiquvchilaridan biridir. Uning fikriga ko'ra, dars bola uchun qiziqarli bo'lishi uchun siz quyidagi shartlarga rioya qilishingiz kerak:

1. *O'qituvchining shaxsiyati-hatto idrok etish uchun eng qiyin yoki zerikarli dars ham sevimli o'qituvchisi hisobidan qiziqarli bo'ladi, u hamma narsaga tayyor, shunda talaba o'quv materialini zavq bilan olishi va o'rganishi mumkin.*

2. *O'quv qo'llanmasining mazmuni.*

3. *Zamonaviy o'quv texnologiyalaridan foydalanish.*

Bu o'qituvchilik amaliyotida eng keng tarqalgan oxirgi nuqta, chunki birinchi ikkitasi hamma uchun, hatto eng tajribali o'qituvchilar uchun ham bo'ysunmaydi. Ammo pedagogik texnologiyalar har qanday o'qituvchining ijodiy faoliyatidan foydalanish sohasidir.

Turli xil o'yinlardan foydalangan holda o'qituvchilar avtomatik ravishda monoton, quruq va befarq darsdan uni yanada ifodali o'tkazishga o'tadilar. Bunday darsda talabalar darslardan mamnun bo'lishadi va mustaqil ravishda bilimga intilishadi.

References:

1. Бесова М.А. «Познавательные игры от А до Я» / М.А. Бесова // Ярославль: Академия развития – 2004 – 272 с.
2. Винокурова Н. К. «Интеллектуальные игры» / Н.К. Винокурова // Начальная школа. Развиваем таланты – 2017– 128 с.
3. Выготский Л.С. «Психология познания» / Л.С. Выготский // М.: Просвещение – 1977– 127 с.
4. Khudoynazarov, E. (2023). Theoretical foundations of growing logical thinking of elementary school students. *International Bulletin of Engineering and Technology*, 3(5), 33-37.
5. Madrahimovich, K. E. (2023). Didactic Principles of Developing Logical Thinking in Students. *New Scientific Trends and Challenges*, 97-100.
6. Худойназаров, Э. М., & Бекметова, З. З. Қ. (2022). Ўқувчиларда Танқидий Фикрлашни Ривожлантиришнинг Педагогик Ва Методик Асослари. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(12), 1099-1107.
7. Эгамберган, Х. М., & Хўжаниёзова, Ш. Б. (2023). Ал-хоразмий-барча замонларнинг энг улуғ математики. *Boshqaruv va etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali*, 3(1), 4-10.
8. Худойназаров, Э. М., & Авезова, Д. Ф. Қ. (2023). Инсон Фикрлашини Ривожлантиришнинг Дидактик Асослари. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 310-317.

9. Худойназаров, Э. М., & Авезова, Д. Ф. Қ. (2023). Ўқувчиларда мантиқий фикрлашни ривожлантиришнинг дидактик асослари. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 289-297.
10. Сатлиқов, Ғ. Р., & Худойназаров, Э. М. (2022). Ўқувчиларнинг ўқув-билиш фаоллигини ривожлантиришга таъсир этувчи муҳим омиллар. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(7), 800-805.
11. Мадрахимович, Э. Х., & Ражабова, С. М. (2022). Эвристик метод ёрдамида бошланғич синф ўқувчилари ўқув фаоллигини шакллантириш методлари. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 315-323.
12. Худойназаров, Э. М., & Бобожонов, А. Б. Синфдан ташқари ишларда ўқувчиларида мантиқий фикрлашни ривожлантиришнинг инновацион жиҳатлари.
13. Худойназаров Эгамберган Мадрахимович, катта ўқитувчи, Урганч давлат университети. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (8), 207-211.
14. Sharifzoda, S. (2023). System of preparing future teachers for professional activity on the socialization of students on the base of gender approach. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 3(11), 378-387.
15. Sharifzoda, S. (2023). Bo'lajak o'qituvchilarni gender yondashuv asosida ijtimoiylashtirishga yo'naltirilgan kasbiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashga oid nazariy yondashuvlar. *Молодые ученые*, 1(18), 10-15.
16. Sharifzoda, S. (2023). Oliy pedagogik ta'limda gender yondashuvini amalga oshirishning ijtimoiy zarurati. *Science and innovation*, 2(Special Issue 9), 263-268.
17. Шарифзода, С. Ў. Т. Ўқувчиларда таянч компетенцияларни шакллантириш асосида ижтимоий компетентлиликни таркиб топтириш мазмуни.